

רגישות לדחיה

אשכול, 2008

הקשר בין דיפוס התקשורת ורגישה לדחייה לבין הסתגלות חברתית אצל מתבגרים בעלי סימפטומים של ליקויים בקשב

מאת: ורדה אשכול

בהנחיית ד"ר מירי שרף

עבודת גמר מחקרית (תיזה) המוגשת כמילוי חלק מהדרישות לקבלת
התואר "מוסמך האוניברסיטה"

אוניברסיטת חיפה

הפקולטה לחינוך והוראה

החוג לחינוך המגמה לייעוץ חינוכי

נובמבר 2008

פרק 2: השיטה

2.1 נבדקים:

הנבדקים במחקר זה הם 245 בנים ו-263 בנות תלמידי כיתות ז' – ט, מחטיבות ביניים שונות, הלומדים ב-18 כיתות רגילות. מכל שכבה נבדקו 2 כיתות. בחירת בתי-הספר נערכה לפי מדגם נוחות, בחירת הכיתות ונעשתה באקראי.

2.2 כלי מחקר:

1. שאלון התקשורת הבודק דפוסי התקשורת (Attachment self-report)

(Brennan, Clark & Shaver, 1998) measurement of Adult). (ראה נספח 3).

השאלון בודק דפוס התקשורת באמצעות שני סולמות – הימנעות וחרדה, אשר, לאחר ניתוח גורמים, נמצאו כמבחינים בין דפוסי התקשורת של מתבגרים ומבוגרים. השאלון מורכב מ-36 פריטים, על פני סולם ליקרט הנע מצוין של 1- מאד עד לציון 7- מאד מסכים. 18 פריטים בודקים רמת חרדה, כמו למשל, "אני חוששת שלאנשים לא יהיה איכפת לגבי, באותה מידה שאיכפת לי לגביהם", "אני חוששת שינטשו אותי". 18 פריטים בודקים רמת הימנעות, "בדיוק כשאחרים מתחילים להתקרב אלי, אני מוצאת את עצמי מתרחקת.", "אני לא מרגישה נוח להיפתח בפני אחרים קרובים." בסולם החרדה נמצאה מהימנות עקביות פנימית $a=.91$.

בסולם ההימנעות נמצאה מהימנות עקביות פנימית $a=.94$.

במחקר זה נמצאה מהימנות עקביות פנימית $a=.85$ בסולם החרדה. בסולם

ההימנעות נמצאה מהימנות עקביות פנימית $a=.85$.

2. שאלון conners לבדיקת סימפטומים של ליקויים בקשב ובריכוז

(conners, 1997). השאלון המורחב מורכב מ-87 פריטים, הבאים לבדוק בעיות

משפחתיות, רגשיות, בעיות התנהגות, בעיות קוגניטיביות, חוסר קשב ובעיות שליטה בכעס. הפרטים נעים על סקאלה שבין 0 (לעתים רחוקות) ל-3 (בתדירות גבוהה).

במחקר זה ענו התלמידים על 36 פריטים. 16 פריטים המצביעים על סימפטומים של ליקויי קשב, "אני מתקשה לשמור על ריכוז בזמן משחק או עבודה." ו-20 פריטים המצביעים על סימפטומים של היפראקטיביות/אימפולסיביות, כמו, "אני נוטה להתפרץ או לאבד שליטה בקלות." פריטים אלו נבחרו לשם הבחנה מובדלת בין ילדים בעלי רמות שונות של סימפטומים המאפיינים ליקויי קשב.

ציוני הגלם נרשמים על דף התשובות עליו רשומים ציוני תקן, לכל ציון של נבדק, ומצביע על נקודות החתך, בהתאם לגיל ומחן הנבדק. לשאלון מהימנות עקביות פנימית שנעה מ-0.75-0.90, ומהימנות מבחן חוזר לאחר 6-8 שבועות, שנעה מ-0.60-0.90.

במחקר זה נמצאה מהימנות עקביות פנימית בסולם הקשב $a = 0.85$. מהימנות עקביות פנימית בסולם ההיפראקטיביות נמצאה $a = 0.68$, ומהימנות הסולם הכללי נמצאה $a = 0.87$.

תוקף המבנה של השאלון נבדק באמצעות ניתוח גורמים, תקופת מבדלת ומתכנסת, באמצעות מבחנים אחרים. תקופת מבדלת נמצאה גבוהה באמצעות בדיקת המבחן על אוכלוסיית הסובלת מסימפטומים של ליקויי קשב לעומת אוכלוסייה ללא הסימפטומים הללו (Conners, 1997). (ראה נספח 4).

3. שאלון רגישות לדחייה

(CRSQ Children's Rejection Sensitivity Questionnaire) (Downey et

al. 1998) - השאלון בודק באיזו מידה מתגברים מצפים בכעס או בחרדה לדחייה, האם מתגברים חשים בלתי אהודים או דחויים בעקבות מצב עמוס של דחייה מכוונת האם הם מגיבים בתגובת יתר לדחייה. לשאלון שני חלקים, בחלק הראשון מוצגים מצבים בהם המתגבר מצפה לקבלה או לדחייה באמצעות משוב חברתי ובהם נבדקות מחשבותיו ורגשותיו של מתגבר בטרם קבלה או דחייה.

התשובות הן על סולם מ-1 (לא לחוץ/לא כועס/כן) עד 6 (מאד מאד לחוץ/מאד מאד כועס/לא). חלקו השני של השאלון מתמקד בתגובות הנבדק לאחר הדחייה. חלק זה בודק עד כמה מתגברים חשים דחויים או בלתי אהודים בעקבות הדחייה, עד כמה הם מגיבים בכעס, המורכב מרגשות, מחשבות ותכניות התנהגותיות. בחלק זה מוצגים שני מצבים ועל מתגבר לענות למספר שאלות על סולם מ-1 עד 3 (נכון מאד, נכון בערך, לא נכון). (ראה נספח 5).

מהימנות פנימית ענה בין $\alpha = 0.79$ ל- $\alpha = 0.72$ בסולמות המדידה השונים. מהימנות מבחן חוזר נמצאה בין 0.85 ל-0.90. ומהימנות מבחן חוזר לאחר שנה נעה בין 0.58 ל-0.61. תוקף מבנה נמצא $r(98) = 0.28$. תקופת ניבויים נמצאה $\beta = 0.15$ בין ציפיות כעוסות לדחייה ותגובות כעוסות לכוונה עמום לדחייה. כמו-כן, $\beta = 0.14$ בין תגובה כעוסה כמנבאת החרפה בציפיות כעוסות לדחייה (Downey et al., 1998).

במחקר זה, נמצאה מהימנות פנימית $\alpha = 0.84$ בסולם רמת החרדה, $\alpha = 0.84$ בסולם רמת הכעס ו- $\alpha = 0.67$ בסולם שמדד ציפייה לדחייה. כמו כן, נמצאה מהימנות פנימית $\alpha = 0.76$ בסולם שמדד ציפיות כעוסות, ו- $\alpha = 0.78$ בסולם שמדד ציפיות

חרדתיות. בחלק הבודק עד כמה מתבגרים חשים דחויים נמצאה מהימנות של $\alpha = .82$.

4. שאלון הסתגלות חברתית-

(Chen et al.,2002; Peer Assessments of Social Competence)

(Masten, Morison & Pellegrini, 1985). השאלון המקורי בודק את המוניטין של תלמידים בכיתה, כפי שהוא משתקף ע"י הערכת עמיתיהם לכיתה, כמייצג יכולת הסתגלות חברתית. השאלון מורכב מרשימה של תפקידים המיצגים 3 סולמות: חברתיות- מנהיגות, שמיוצגות באמצעות הפרטים החיוביים, ומצביעים על יכולת אינטלקטואלית, הישגים לימודיים והסתגלות חברתית ואקדמית טובה; שני הסולמות תוקפנות- הפרעה ורגישות-בידוד מיוצגות באמצעות פריטים שליליים, ומצביעים על הישגים לימודיים נמוכים ועל בעיות הסתגלות חברתית בכיתה. במחקר הנוכחי ענו על השאלון מורי הכיתות ובאמצעותו דיווחו על ההסתגלות החברתית של המתבגרים. מתוך השאלון בחרנו 5 פריטים בודדים שייצגו: התנהגות פרוסוציאלית, התנהגות כעושה, התנהגות אגרסיבית, פופולאריות וקורבן. לסולמות השאלון המקורי נמצאה מהימנות פנימית של 0.95 ו-0.93. לסולם החיובי; 0.93 ו-0.90. לסולם ההפרעה ו-0.85 ו-0.81. לסולם הבידוד. מהימנות מבחן חזר לאחר 6 חודשים נמצאה בין 0.77 ו-0.87, ולאחר 17 חודשים נמצאה מהימנות שבין 0.63 ו-0.66.

2.3 הליך המחקר:

המחקר התבצע כחצי שנה לאחר תחילת שנת הלימודים לאחר קבלת אישור ממשרד החינוך וקבלת הסכמה מן ההורים ותלמידיהם לביצוע המחקר. זמן זה נקבע על מנת לאפשר לתלמידי כיתות ז' להסתגל לכיתותיהם החדשות ולהכיר את כל תלמידי הכיתה, וכך גם למחנכי הכיתות להכיר את תלמידיהם, על מנת שיוכלו למלא כראוי את השאלונים.

כל המשתתפים ענו על שאלון התקשרות, שאלון רגישות לדחייה ועל שאלון לבדיקת סימפטומים של ליקוי בקשב והיפראקטיביות/ אימפולסיביות. שאלונים אלו מהווים מידע מדיווח עצמי לגבי משתנים אלו. המחנכות ענו על שאלון המעריך את מידת הסתגלותם החברתית של התלמידים.

2. שאלון פרטי רקע

שאלון פרטי רקע

- מין: ז/נ
- אני לומד בכיתה: _____
- בן כמה אתה? _____
- כמה אחים ואחיות יש בבית (חוץ ממך)? _____
- מה מקומך בסדר הלידה? (היקף בעיגול)
 1. בכור
 2. שני
 3. שלישי
 4. רביעי
 5. חמישי
 6. אחר _____
- ההורים שלי: (היקף בעיגול)
 1. חיים ביחד
 2. התגרשו

3. אבי נפטר

4. אמי נפטרה

5. אחר _____

5. שאלון רגישות לדחיה

שאלון רגישות לדחיה (CRSQ- Children's Rejection Sensitivity Questionnaire)

מספר סידורי _____, כיתה _____, גיל _____, מין זכר

הוראות: אנא קרא את הקטעים הקצרים שלפניך. לאחר כל קטע מופיע 3 שאלות. אנא הקף בעיגול את המידה שבה כל שאלה מתאימה לגביך.

1 = לא לחוץ, 7 = מאד מאד לחוץ.

1 = לא כועס, 7 = מאד מאד כועס מתעצבן.

1 = כן !!!, 7 = לא !!!.

1. דמיין שאתה רוצה לקנות מתנה למישהו שהוא ממש חשוב אילך, אבל אין לך מספיק כסף. אתה שואל את אחד הילדים מכיתתך, אם הוא יכול בבקשה, להלוות לך מעט כסף. הילד עונה: "בסדר, חכה לי מחוץ לשער בית הספר אחרי הלימודים. אני אביא את הכסף". בזמן שאתה עומד בחוץ ומחכה, אתה תוהה (חושב לעצמך לא בטוח) האם הילד באמת יגיע.

- באותו רגע, עד כמה תרגיש לחוץ לגי האם הילד יבוא או לא יבוא?
לא לחוץ 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד לחוץ
- באותו רגע, עד כמה תרגיש כועס, כשתעסוק בשאלה האם הילד יבוא או לא יבוא?
לא כועס 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד כועס
- האם אתה חושב שהילד יופיע כדי לתת לך את הכסף?
כן !!! 1 2 3 4 5 6 7 לא !!!

2. דמיין כי יום אחד אתה יוצא אחרון להפסקה, כשאתה יורד במדרגות אתה שומע כמה ילדים מתלחשים על המדרגות מתחתך. אתה תוהה האם הם מדברים עליך.

- באותו רגע, עד כמה תרגיש לחוץ לגבי האם אותם ילדים אומרים עליך דברים רעים?
לא לחוץ 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד לחוץ
- באותו רגע, עד כמה תרגיש כועס, כשתעסוק בשאלה האם אותם ילדים מדברים או לא מדברים עליך דברים רעים?

לא כועס 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד כועס

• **האם אתה חושב כי הם אומרים עליך דברים רעים?**

כן!!! 1 2 3 4 5 6 7 לא!!!

3. דמיין כי ילד מכיתתך מספר למורה שאתה מציק לו. אתה אומר שלא עשית את זה. המורה אומרת לחכות במסדרון כדי לדבר איתה. בזמן שאתה ממתין אתה חושב האם המורה תאמין לך.

• **באותו רגע עד כמה תרגיש לחוץ לגבי האם המורה תאמין או לא תאמין לך?**

לא לחוץ 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד לחוץ

• **באותו רגע, עד כמה תרגיש כועס שתעסוק בשאלה האם המורה תאמין לך או לא תאמין לך?**

לא כועס 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד כועס

• **האם אתה חושב שהמורה תאמין לך?**

כן!!! 1 2 3 4 5 6 7 לא!!!

4. דמיין שאתה לך מריבה רצינית עם חבר. כעת יש לך בעייה רצינית אחרת, ואתה רוצה מאד לדבר עליה עם אותו חבר. אתה מחליט לחכות לחבר שלך אחרי הלימודים ולדבר איתו. אתה שואל את עצמך האם החבר ירצה לשוחח איתך.

• **באותו רגע, עד כמה תרגיש לחוץ כשתעסוק בשאלה האם החבר ירצה או לא ירצה לדבר איתך ולהקשיב לבעייה שלך?**

לא לחוץ 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד לחוץ

• **באותו רגע, עד כמה תרגיש כועס שתעסוק בשאלה האם החבר ירצה לדבר איתך ולהקשיב לבעייה שלך?**

לא כועס 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד כועס

• **האם אתה חושב שהחבר ירצה לדבר איתך ולהקשיב לבעייה שלך?**

כן!!! 1 2 3 4 5 6 7 לא!!!

5. דמיין שעברת לשכונה חדשה ואתה הולך מבית הספר הביתה. אתה רוצה שיהיה מישהו שתוכל ללכת איתו הביתה. אתה מסתכל ורואה לפניך ילד אחר מכיתתך, ואתה מחליט להתקרב לאותו ילד ולהתחיל לדבר איתו. בזמן שאתה ממחר לתפוס אותו אתה תוהה אם הוא ירצה לשוחח איתך.

• **באותו רגע, עד כמה תרגיש לחוץ לגבי האם הוא ירצה או לא ירצה לדבר איתך?**

לא לחוץ 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד לחוץ

- באותו רגע, עד כמה תרגיש כועס שתעסוק בשאלה האם ירצה או לא ירצה לדבר איתך?

לא כועס 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד כועס

- האם אתה חושב שהוא ירצה לדבר איתך?

כן!!! 1 2 3 4 5 6 7 לא!!!

6. עכשיו דמיין שאתה שוב בכיתה. המורה מבקשת מתנדב לעזור בתכנון מסיבה לכיתה. הרבה ילדים מצביעים אז אתה חושב לעצמך האם המורה תבחר אותך?

- באותו רגע, עד כמה תרגיש לחוץ לגבי האם המורה תבחר או לא תבחר אותך?

לא לחוץ 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד לחוץ

- באותו רגע עד כמה אתה עצבני כשתעסוק בשאלה האם המורה תבחר או לא תבחר אותך?

לא עצבני 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד עצבני

- האם אתה חושב שהמורה תבחר אותך?

כן!!! 1 2 3 4 5 6 7 לא!!!

7. דמיין כי זהו יום שישי ואתה סוחב מצרכים מהמכולת לכיוון ביתך. יש גשם חזק, ואתה רוצה להגיע לביתך מהר. לפתע, שקית המכולת שאתה סוחב נקרעת, כל האוכל נופל על הכביש. אתה מרים ראש ורואה כמה ילדים מכיתתך הולכים במהירות. אתה חושב לעצמך האם יעצרו לעזור לך.

- באותו רגע, עד כמה תרגיש לחוץ מהמחשבה האם אתם ילדים ירצו לעזור לך?

לא לחוץ 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד לחוץ

- באותו רגע, עד כמה תרגיש עצבני כשתעסוק בשאלה האם אתם ילדים ירצו לעזור לך?

לא עצבני 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד עצבני

- האם אתה חושב שהם יציעו לעזור לך?

כן!!! 1 2 3 4 5 6 7 לא!!!

8. דמיין כי שוב אתה בכיתה, כולם מתחלקים לשש קבוצות כדי לעבוד ביחד על פרויקט מיוחד. אתה יושב שם ורואה הרבה ילדים נבחרים, בזמן שאתה מחכה אתה חושב לעצמך האם הילדים ירצו אותך בקבוצה שלהם.

- באותו רגע, עד כמה תרגיש לחוץ מהמחשבה האם הם יבחרו בך או לא יבחרו בך?

לא לחוץ 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד לחוץ

- באותו רגע, עד כמה תרגיש מעוצבן כשתעסוק בשאלה האם הם יבחרו בך או לא יבחרו בך?

לא מעוצבן 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד מעוצבן

- האם אתה חושב שהילדים מהכיתה שפך יבחרו אותך לקבוצה שלהם?

 כן!!! 1 2 3 4 5 6 7 לא!!!

9. דמיין כי המשפחה שלך עברה לשכונה אחרת, ואתה הולך לבית ספר חדש. מחר יש מבחן גדול בחשבון, ואתה באמת מודג כי אתה לא מבין את החשבון הזה בכלל; אתה מחליט לחכות לאחר השיעור ולדבר עם המורה. אתה חושב לעצמך אם היא תציע לעזור לך.

- באותו רגע, עד כמה תרגיש לחוץ מהמחשבה האם המורה תציע או לא תציע לעזור לך?

לא לחוץ 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד לחוץ

- באותו רגע, עד כמה תרגיש מעוצבן כשתעסוק בשאלה האם המורה תציע או לא תציע לעזור לך?

לא מעוצבן 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד מעוצבן

- האם אתה חושב שהמורה תציע לעזור לך?

 כן!!! 1 2 3 4 5 6 7 לא!!!

10. דמיין שאתה בשירותים בבית הספר, ואתה שומע את המורה של מהמסדרון בחוץ, מדברת עם מורה אחרת על תלמיד. אתה שומע אותה אומרת כי היא ממש לא אוהבת שהילד הוא תלמיד בכיתה. אתה חושב לעצמך האם היא מדברת עליך.

- באותו רגע, עד כמה תרגיש לחוץ מהמחשבה האם המורה מדברת או לא מדברת עליך?

לא לחוץ 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד לחוץ

- באותו רגע, עד כמה תרגיש מעוצבן כשתעסוק בשאלה האם המורה מדברת או לא מדברת עליך?

לא מעוצבן 1 2 3 4 5 6 7 מאד מאד מעוצבן

- האם אתה חושב כי המורה כנראה התכוונה אליך כאשר היא אמרה שילד שהיא לא אוהבת בכיתה?

 כן!!! 1 2 3 4 5 6 7 לא!!!

חלק מספר 2

הוראות: לפניך סיפור קצר שלאחריו תתבקש להביע את דעתך לגבי איך אתה מרגיש בעקבות הסיפור. לאחר הסיפור יופיע היגדים, שלגביהם תתבקש לענות עד כמה הרגש המובע בהם תואם את הרגשתך. אנא סמן בעיגול את הספירה המתאימה ביותר לתיאור הרגשתך.

עכשיו דמיין שוב (כמו בחלק הקודם) איך הלכת לביתך בגשם השוטף עם המצרכים מהמכולת ועם השקית שנקרעה. כל האוכל שלך התפזר על הכביש. קר לך ואתה עייף, אתה רוצה להגיע הביתה מהר. אתה מסתכל רואה שני ילדים מכיתתך הולכים לפניך. אתה מבקש מהם לעזור לך. הם בדיוק עוברים במהירות, כאילו הם לא ראו אותך.

מס'	אם זה היה קורה לך, איך היתה מרגיש	לא נכון	די נכון	נכון מאד
1	הייתי כועס על אותם ילדים כי הם היו צריכים להישאר לעזור לי.	1	2	3
2	הייתי חש מאד לא בנוח שלא הייתי מסוגל לסבול את זה.	1	2	3
3	הייתי מרגיש שהם מתעלים ממני, אפילו שהם ידעו שהייתי ממש זקוק לעזרה	1	2	3
4	הייתי מרגיש שאני רוצה להרביץ לאותם ילדים	1	2	4
5	הייתי ממשיך לחשוב על כך עוד ועוד מאוחר יותר. (הייתי חושב מדוע הם לא עזרו לי).	1	2	3
6	לאחר מכן, הייתי מתרחק מאותם ילדים בגלל שאי אפשר לבטוח בהם.	1	2	3
7	הייתי מרגיש שזו בטח אשמתי שהם לא עצרו לעזור לי.	1	2	3
8	הייתי מרגיש עצוב כי הם עזבו אותי לבד מבלי לעזור לי.	1	2	3
9	הייתי זוכר בדיוק מי הם היו, ופעם הבאה שאני אראה אותם, אני אמצא את הדרך להחזיר להם.	1	2	3
10	הייתי מרגיש כאילו אף אחד לא שם לב אלי כאשר אני ממש צריך את זה.	1	2	3
11	הייתי מרגיש שאני לא ממש אוהב את אותם ילדים, בגלל שהם תמיד מתנהגים בצורה כזאת.	1	2	3
12	הייתי מרגיש שהם היו עוצרים בשביל מישהו אחר, אבל לא למישהו כמוני	1	2	3
13	הייתי מרגיש כי ילדים אילו לא מחבבים אותי, בגלל שהם התעלמו ממני בכוונה.	1	2	3
14	הייתי מרגיש שלא איכפת להם ממני.	1	2	3
15	הייתי מרגיש שהם אף פעם לא יעזרו לי, אז מה הטעם לבקש בכלל.	1	2	3